

บทบาทเจ้าสีหนุต่อการเมือง กัมพูชา ระหว่างปี 1941-1978¹

Roles of Sihanouk in Cambodia politics between 1941 -1978

เชิดชาย บุตดี
Cherdchai Buddee

บทคัดย่อ

การศึกษาประวัติศาสตร์ของประเทศใดประเทศหนึ่ง นอกจากโดยการทำความเข้าใจผ่านแง่มุมด้านวิถีชีวิตความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และโครงสร้างทางสังคมแล้ว การทำความเข้าใจโดยศึกษาผ่านบทบาทของชนชั้นนำ (ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทต่อสังคมไม่น้อยกว่าคนกลุ่มอื่นๆ) ก็สามารถช่วยให้เข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์ของประเทศนั้นๆ ด้วยเช่นกัน และหากพูดถึงประเทศกัมพูชา บุคคลในกลุ่มชนชั้นนำ ที่ถูกนึกถึงเป็นบุคคลแรกๆ ว่ามีบทบาทต่อการเมืองการปกครองของประเทศนี้ในยุคหลังได้รับเอกราชเป็นอันมากก็คือ เจ้าสีหนุ โดยทั้งระหว่างครองอำนาจและหลังครองอำนาจทางการเมือง เจ้าสีหนุได้ดำเนินบทบาทและนโยบายหลายประการที่มีผลต่อสภาวะการเมืองของกัมพูชา (ในฐานะที่เป็นประเทศเล็ก ท่ามกลางเพื่อนบ้านที่มีอำนาจมากกว่า) หลายบทบาทหลายนโยบายของเจ้าสีหนุถูกประเมินว่า มีทั้งประสบความสำเร็จ และล้มเหลวจนเป็นการนำความขัดแย้งมาสู่การเมืองของกัมพูชา

¹ ปรับปรุงจากส่วนหนึ่งในสารนิพนธ์ของผู้เขียนชื่อ “บทบาทและข้อเสนอของเจ้าสีหนุต่อการแก้ไขปัญหากัมพูชา ระหว่างปี 1979-1991” ซึ่งเสนอต่อโครงการปริญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2550 ผู้เขียนขอขอบคุณทุกข้อเสนอแนะจาก ผศ.ดร.จุฬาทพร เอื้อรักสกุล ผศ.ดร.สุกัญญา บำรุงสุข และ รศ.ดร.เรือโทนภดล ชาติประเสริฐ

ภาพ : เจ้าสีหนุขณะพิธีบรมราชาภิเษก
ในปี ค.ศ.1941

ที่มา : http://static.zoomr.com/images/3625582_8d6f05d659.jpg
สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2552

บทความนี้มุ่งศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินบทบาททางการเมืองของเจ้าสีหนุระหว่างปี 1941-1978 โดยจะครอบคลุมประเด็นที่สำคัญ เกี่ยวกับพระองค์คือ ประวัติช่วงก่อนขึ้นครองราชย์ การขึ้นครองราชย์ การเข้าสู่การเมือง และการสูญเสียพระราชอำนาจ โดยเป้าหมายของบทความ คือ การช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์กัมพูชาโดยการมองผ่านบทบาทของผู้นำ

Abstract

There are many methods for studying history; these include examining a country's daily life, beliefs, customs, culture, and social structure. Moreover, studying the roles of the elite can shed light on a country's other historical contexts. In Cambodian politics, Sihanouk had the greatest number of roles since the country attained independence in 1953. Many of his roles both before and after serving as Cambodia's leader had a great impact on this country's politics.

This article attempts to understand Sihanouk's role in politics between 1941 and 1978. The important points include living as a young prince, as a successor, entering politics, and losing power.

นำเรื่อง

ยากจะปฏิเสธว่า เจ้าสีหนุจัดเป็นนักการเมืองผู้หนึ่ง ที่มีบทบาทต่อการเมืองของกัมพูชาไม่น้อยไปกว่านักการเมืองชาวกัมพูชาคนอื่นๆ ทุกอย่างก้าวบนเส้นทางการเมืองของพระองค์ นับตั้งแต่การขึ้นครองราชย์ในปี 1941 จนถึงการสละราชย์ครั้งสุดท้ายในปี 2004 ล้วนเต็มไปด้วยเรื่องราวที่บ่งบอกถึงการต่อสู้ของพระองค์ การศึกษาประวัติและบทบาทของเจ้าสีหนุทั้งก่อนและระหว่างการมีอำนาจทางการเมืองจะช่วยให้เข้าใจประวัติศาสตร์กัมพูชาในอีกมิติหนึ่ง โดยเป็นการทำความเข้าใจผ่านบทบาทของผู้นำ

เพราะเจ้าสีหนุ คือ นักการเมืองที่เป็นอดีตผู้นำของกัมพูชา และมีการดำเนินบทบาทที่ส่งผลกระทบต่อการเมืองการปกครองของประเทศนี้ไม่น้อย บทความนี้จึงต้องการแสดงให้เห็นบทบาทของพระองค์ในแง่มุมต่างๆ ระหว่างปี 1941 ซึ่งเป็นปีที่พระองค์ได้ขึ้นครองราชย์ จนถึงปี 1978 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยืดนานเริ่ม

รุกรานกัมพูชาและเจ้าสีหนุได้เสด็จไปกรุงปักกิ่งของจีน โดยเนื้อหาหลักจะครอบคลุมประเด็นที่สำคัญๆ เกี่ยวกับเจ้าสีหนุ ไม่ว่าจะเป็นประวัติช่วงก่อนขึ้นครองราชย์ การขึ้นครองราชย์ การครองอำนาจทางการเมือง และการสูญเสียพระราชอำนาจ

ประวัติช่วงก่อนขึ้นครองราชย์

เจ้าสีหนุประสูติในวันที่ 31 ตุลาคม ปี 1922 ทรงเป็นพระโอรสในเจ้านโรดม-สุรามฤต (Norodom Suramarit) ซึ่งเป็นราชวงศ์ฝ่ายนโรดม ขณะที่พระมารดาของพระองค์พระนามว่า พระนางกุสุมา (Kossamak) ซึ่งเป็นราชวงศ์ฝ่ายสีสวัสดิ์ อธิธิพลความเชื่อเกี่ยวกับโหรและคำทำนาย คือ เหตุผลสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้เจ้าสีหนุกับพระบิดาและพระมารดาต้องอยู่ห่างเหินกัน ทั้งนี้เพราะพระมารดาของพระองค์ได้รับคำแนะนำจากโหรว่า เจ้าสีหนุประสูติมาเพื่อตำแหน่งสูงๆ ในทางการเมือง การอยู่ใกล้ชิดพระบิดาและพระมารดาถือเป็นภัยพิบัติ ดังนั้น ส่วนใหญ่เจ้าสีหนุจึงถูกลี้ภัยโดยคุณยายทวด แต่แม้เจ้าสีหนุจะถูกเลี้ยงดูมาโดยคุณยายทวด พระองค์ก็แสดงออกอยู่เสมอว่า มีความผูกพันกับพระบิดาและพระมารดาเป็นอันมาก การตัดสินใจในเรื่องการเมืองที่สำคัญเจ้าสีหนุมักทรงปรึกษากับทั้งสองพระองค์เสมอ เช่นการตัดสินใจสละราชย์แล้วเสด็จเข้าสู่การเมืองในปี 1955

เจ้าสีหนุเข้ารับการศึกษาในระดับชั้นประถมที่โรงเรียนฟรานซัว โบดูแอง (Ecole Francois Baudoin) ในกรุงพนมเปญ ซึ่งเป็นหนึ่งในโรงเรียนที่สอนโดยครูชาวฝรั่งเศส เจ้าสีหนุทรงตรัสว่า ในห้องเรียนของพระองค์นั้น พระองค์ถือว่าเป็นผู้ที่มียาอายุน้อยกว่าเด็กคนอื่นๆ ทั้งนี้เพราะเวลาสมัครเรียนพ่อแม่ของเด็กในกรุงพนมเปญสมัยนั้นมักอ้างว่า บุตรหลานของตนอายุน้อยกว่าความเป็นจริง ขณะที่พระบิดาของเจ้าสีหนุกลับไม่กระทำเช่นนั้น ทรงปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา (ลาภูติวิร์, 2521: 5) อย่างไรก็ตาม แม้เจ้าสีหนุจะอายุน้อยที่สุดในห้อง แต่ก็แสดงให้เห็นถึงความสามารถด้านการเรียน โดยเรียนดีถึงกับได้รับรางวัล

การศึกษาในช่วงนี้ เจ้าสีหนุต้องใช้ชีวิตเสด็จไปกลับเองในทุกวัน จนเมื่อพระองค์ได้รับประกาศนียบัตรการศึกษาในระดับชั้นประถม พระองค์จึงสามารถมีพาหนะ

เป็นจักรยานได้ ซึ่งก็ใช้พาหนะคันนี้เองในการเสด็จทอดพระเนตรภาพยนตร์
ในกรุงพนมเปญ เจ้าสีหนุสนใจเกี่ยวกับเรื่องภาพยนตร์มาก ถึงกับขนาดว่าเมื่อได้
ปกครองกัมพูชาแล้วมีโอกาสนั้น พระองค์ก็มักประพันธ์บท แสดงนำ และกำกับด้วย
พระองค์เอง แม้พระองค์จะตรัสว่า การสร้างภาพยนตร์เป็นงานอดิเรกที่เสมือน
เป็นการพักผ่อนของพระองค์ แต่ก็มีผู้วิพากษ์วิจารณ์ว่า ภาพยนตร์ของพระองค์
เป็นภาพยนตร์ชั้นเลว (ลากูตีร์, 2521: 6) ครั้นสำเร็จการศึกษาในระดับชั้นปี
ที่ 7 จากโรงเรียนในกรุงพนมเปญแล้ว พระบิดาก็ส่งเจ้าสีหนุไปศึกษาต่อที่วิทยาลัย
ชาสลู-โลบาต (Chasseloup-Laubat) ในเมืองไซ่ง่อน ซึ่งเป็นวิทยาลัยที่พระบิดา
ของพระองค์เคยศึกษามาก่อน วิทยาลัยแห่งนี้เป็นสถานศึกษาประเภทอยู่ประจำ
เจ้าสีหนุจึงต้องทั้งเรียนและพำนักในสถานที่เดียวกัน

ที่วิทยาลัยชาสลู-โลบาต เจ้าสีหนุมีเพื่อนสนิทอยู่สองคน ซึ่งทั้งสองคนนี้
เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นความคิดทางการเมืองให้เกิดขึ้นแก่เจ้าสีหนุในช่วงต้น
(ลากูตีร์, 2521: 21) ทั้งสองคนเกิดในกัมพูชาแต่ไม่มีใครเลยที่เป็นคนเชื้อชาติ
กัมพูชา คนแรกชื่อ โตไดบุค (To Dai Buk) เป็นคนเวียดนาม เพื่อนคนนี้มื่ออิทธิพล
กับเจ้าสีหนุในแง่ความฉลาดปราดเปรื่องและการที่เขาเป็นผู้สนใจในลัทธิคอมมิวนิสต์
หลังจบการศึกษาเขาได้กลายเป็นหนึ่งในสมาชิกของขบวนการคอมมิวนิสต์
และก็ถูกฝรั่งเศสจับกุมตัว ซึ่งเจ้าสีหนุก็ขอให้ฝรั่งเศสปล่อยตัวเขา

ข้อน่าสังเกตคือว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าสีหนุกับโตไดบุค ที่วิทยาลัย
ชาสลู-โลบาต ได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาวะความคิดทางการเมืองที่มีอยู่ในภูมิภาค
อินโดจีนช่วงทศวรรษที่ 1930 ว่ากำลังอยู่ในช่วงเริ่มต้นขัดแย้งกันระหว่างลัทธิ
คอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นกลุ่มการเมืองใหม่กับกลุ่มอนุรักษนิยม (กลุ่มกษัตริย์และ
ราชสำนัก) ซึ่งเป็นกลุ่มการเมืองเดิมของภูมิภาค แม้ขณะศึกษาอยู่ที่วิทยาลัยแห่งนี้
เจ้าสีหนุจะยังอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนต้น ความสนใจในทางการเมืองจึงยังมีไม่มาก
แต่ผู้เขียนเชื่อว่า อย่างน้อย ลักษณะของโตไดบุคที่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ตั้งแต่ต้น
น่าจะมีผลกระตุ้นเจ้าสีหนุในฐานะสมาชิกของกลุ่มการเมืองเก่าให้เริ่มรับรู้ว่า
การปะทะกันระหว่างอุดมการณ์ทางการเมืองในภูมิภาคเริ่มปรากฏแล้ว

เพื่อนสนิทคนที่สองของเจ้าสีหนุ คือ ไหลิน (Li In) เขาเป็นบุตรของชาวจีนที่เกิดในกัมพูชา เจ้าสีหนุตรัสไว้เมื่อครั้งให้สัมภาษณ์แก่จาง ลากูติวี่ ว่า ไหลินถือเป็นครูการเมืองคนแรกของพระองค์ (ลากูติวี่, 2521: 22) เขาแนะนำให้เจ้าสีหนุสนใจในการเมือง เพราะเห็นว่าอย่างไร เจ้าสีหนุคงหลีกเลี่ยงไม่พ้นจากเรื่องนี้ไปได้ ถ้าทราบใดที่พระองค์ยังมีเชื้อสายของชนชั้นผู้ปกครองชาวกัมพูชาอยู่ อย่างไรก็ตาม เจ้าสีหนุตรัสไว้ว่า ช่วงที่ไหลินแนะนำนั้น พระองค์ไม่ค่อยสนใจคำแนะนำของไหลินมากนัก (ชัยสิริ สมุทวณิช, 2522: 97) เจ้าสีหนุกลับมาตระหนักในคำแนะนำของไหลินก็ต่อเมื่อพระองค์ได้ก้าวขึ้นเป็นกษัตริย์ในปี 1941 ไหลินเป็นผู้นิยมความคิดการปกครองแบบเสรีนิยมอย่างฝรั่งเศส อีกทั้งเป็นผู้ที่ชอบอ่านหนังสือพิมพ์ฝรั่งเศส ซึ่งหนังสือพิมพ์เหล่านี้มักบรรจุเรื่องราวทางการเมืองที่เกิดขึ้นในฝรั่งเศส เขาซึมซาบความคิดทางการเมืองจากการอ่านหนังสือพิมพ์เหล่านี้ แล้วนำมาเล่าให้เจ้าสีหนุฟัง

จากที่กล่าวมาจะพบว่า เพื่อนสนิททั้งสองคนของเจ้าสีหนุที่วิทยาลัยซาสลู-โลบาร์ต เป็นผู้นิยมแนวคิดทางการเมืองที่ต่างกัน คนหนึ่งนิยมแนวคิดในลัทธิคอมมิวนิสต์ ส่วนอีกคนนิยมแนวคิดในลัทธิเสรีนิยม ผู้เขียนเชื่อว่า การที่เจ้าสีหนุได้ใกล้ชิดกับเพื่อนทั้งสอง ซึ่งนิยมแนวคิดทางการเมืองที่ต่างกันเช่นนี้ย่อมมีส่วนสำคัญที่ทำให้เจ้าสีหนุซึมซับและเข้าใจถึงแนวคิดทางการเมืองในเบื้องต้น ในภายหลัง เจ้าสีหนุตรัสว่า ทั้งพระองค์ และเพื่อนทั้งสองล้วนเป็นผลผลิตของลัทธิอาณานิคม (ลากูติวี่, 2521: 24)

อย่างไรก็ตาม สถานศึกษาที่เจ้าสีหนุได้เข้าศึกษาทั้งที่กรุงพนมเปญ และกรุงโซ่งอน ซึ่งมีลักษณะการจัดการศึกษาอย่างสมัยใหม่และใช้ภาษาฝรั่งเศสในการเล่าเรียนได้กลายเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เจ้าสีหนุรับรู้และเข้าใจต่อวิทยาการและความคิดอย่างสมัยใหม่ ซึ่งต่อมาความคิดเหล่านี้จะมีส่วนช่วยให้เจ้าสีหนุทรงเข้าใจต่อบทบาทของฝรั่งเศสในกัมพูชา รวมทั้ง บทบาทของสถาบันกษัตริย์กัมพูชาเมื่อต้องอยู่ภายใต้อำนาจของฝรั่งเศส

การขึ้นครองราชย์ และบทบาทจนถึงก่อนการสละราชย์ครั้งที่ 1

ปี 1940 เป็นช่วงระหว่างที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 กองทัพญี่ปุ่นได้ยกทัพรุกรานและยึดครองหลายประเทศในเอเชียไม่ว่าจะเป็นจีน เกาหลี ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฯลฯ รวมถึงการยึดครองภูมิภาคอินโดจีนของฝรั่งเศส แม้กองทัพญี่ปุ่นจะสามารถยึดครองภูมิภาคอินโดจีนไว้ได้ แต่เพราะรัฐบาลวิชี (Vichy Government) ของฝรั่งเศสยอมเป็นพันธมิตรกับฝ่ายอักษะ ประกอบกับไม่ต้องการเข้าปกครองโดยตรง ญี่ปุ่นจึงยังคงให้ฝรั่งเศสปกครองภูมิภาคนี้ต่อไป เพียงแต่ฝรั่งเศสจะไม่สามารถมีสถานะทางอำนาจได้เหมือนเดิม

สถานะทางอำนาจของฝรั่งเศสในภูมิภาคอินโดจีนที่เปลี่ยนแปลงไป ในปี 1940 มีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสถานการณ์ของพวกเขาในกัมพูชา พวกเขาตระหนักถึงความสั่นคลอนทางอำนาจของตนในประเทศนี้อยู่ไม่น้อยเช่นกัน เพราะเริ่มมีการเคลื่อนไหวของนักชาตินิยมชาวกัมพูชามากขึ้นเรื่อยๆ แม้เป้าหมายการต่อต้านในช่วงแรกของนักชาตินิยมเหล่านี้จะไม่ใช้ชาวฝรั่งเศส แต่นั่นก็ไม่ได้ทำให้พวกเขามั่นใจได้ว่าจะไม่ถูกต่อต้านแบบชาวเวียดนาม หรือชาวจีน (แซนด์เลอร์, 2546: 256) ในสถานการณ์เช่นนี้ ฝรั่งเศสจึงพยายามทุกวิถีทางที่จะกระชับอำนาจการปกครองและสร้างความมั่นคงให้กับสถานะของตนในกัมพูชามากขึ้น โอกาสของพวกเขามาถึงเมื่อเจ้ามณเฑียรวัชรกษัตริย์กัมพูชาสวรรคตในต้นปี 1941

ฝรั่งเศสวาดหวังว่า ผู้ที่จะก้าวขึ้นเป็นกษัตริย์กัมพูชาองค์ต่อไปต้องเป็นผู้ที่พวกเขาสามารถควบคุมได้ ซึ่งผลแห่งความวาดหวังของพวกเขาก็คือ เจ้าสีหนุ เจ้าสีหนุขึ้นครองราชย์ต่อจากเจ้ามณเฑียรวัชรในวันที่ 25 เมษายน ปี 1941 ฝรั่งเศสอาจประเมินเบื้องต้นว่า เพราะเจ้าชายสีหนุมีพระชนมายุเพียง 18 พรรษา ดังนั้นคงง่ายในการที่จะควบคุมหรือสั่งการใดๆ และก็ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ในช่วงต้นๆ ฝรั่งเศสประสบความสำเร็จตามที่ตนเองประเมิน แต่เมื่อสถานการณ์การสู้รบของฝรั่งเศสเริ่มเปลี่ยนแปลงก็เวียดนามมากขึ้น การประเมินของฝรั่งเศสเกี่ยวกับเจ้าสีหนุก็ผิดพลาด เพราะเจ้าสีหนุได้กลับกลายเป็นผู้มีประสบการณ์ทางการเมืองมากขึ้น พระองค์รู้จักเลือกจังหวะที่จะเดินเกมทางการเมือง เพื่อสู้ทั้งกับฝรั่งเศสและนักชาตินิยมในกัมพูชาซึ่งเป็นปรปักษ์กับพระองค์

ช่วงเวลา 11 ปี ระหว่างปี 1941-1951 ผู้เขียนมองว่า บทบาททางการเมืองของเจ้าสีหนุยังไม่โดดเด่นมาก เพราะเป็นช่วงที่เจ้าสีหนุขึ้นครองราชย์ใหม่ ๆ ต้องอยู่ภายใต้การแนะนำจากคณะที่ปรึกษากลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะที่ปรึกษาชาวฝรั่งเศสที่สามารถควบคุมเจ้าสีหนุในช่วงนี้ได้เป็นอย่างดี แต่เมื่อสถานการณ์ของฝรั่งเศสในเวียดนามเริ่มเพลี่ยงพล้ำ (ปลายทศวรรษที่ 1940 - ต้นทศวรรษที่ 1950) การควบคุมเจ้าสีหนุของฝรั่งเศสก็เริ่มลำบากมากขึ้น

ต้นทศวรรษที่ 1940 บทบาทส่วนใหญ่ของเจ้าสีหนุอยู่ในด้านการเป็นประธานประกอบพระราชพิธี และเสด็จออกเยี่ยมราษฎรบ้างเป็นครั้งคราวภายใต้การสนับสนุนจากที่ปรึกษาชาวฝรั่งเศส เจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสอาจต้องการให้เจ้าสีหนุได้ใกล้ชิดกับราษฎรมากขึ้น ซึ่งอาจช่วยให้สถานการณ์ที่มีการเรียกร้องเอกราชของนักศึกษานิยมชาวกัมพูชาในเมืองไม่ขยายตัวไปสู่ชนบท

ต่อมา เจ้าสีหนุได้มีส่วนร่วมในทางเมืองของกัมพูชามากขึ้น เมื่อญี่ปุ่นยึดอำนาจในภูมิภาคอินโดจีนทั้งหมดจากฝรั่งเศสในวันที่ 9 มีนาคม ปี 1945 วันที่ที่ยึดอำนาจจากฝรั่งเศสได้ทั้งหมด ญี่ปุ่นก็สนับสนุนให้มีการจัดตั้งรัฐบาลที่นิยมตนเองขึ้นมาทั้งในกัมพูชา ลาว และเวียดนาม อีกทั้งสนับสนุนให้ทั้งสามประเทศประกาศเอกราชเป็นอิสระจากฝรั่งเศส

ภายใต้การผลักดันจากญี่ปุ่นเจ้าสีหนุในฐานะกษัตริย์กัมพูชาจึงประกาศเอกราชและยกเลิกข้อตกลงต่างๆ ที่ได้เคยทำไว้กับฝรั่งเศสทั้งหมดในวันที่ 13 มีนาคม ปี 1945 หลังประกาศเอกราชได้ 6 วัน เจ้าสีหนุก็ประกาศจัดตั้งรัฐบาลชุดแรก พระองค์เองเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งลักษณะเด่นชัดในการดำเนินงานทางการเมืองของพระองค์ คือ ยอยากจะประนีประนอมกับฝรั่งเศสมากกว่าที่จะเผชิญหน้า (Kershaw, 2001: 45) ทั้งนี้เจ้าสีหนุอาจได้รับคำแนะนำจากคณะที่ปรึกษาของพระองค์ว่า² ไม่ช้าญี่ปุ่นคงพ่ายแพ้สงครามและฝรั่งเศสคงต้องกลับมาเป็นแน่ ดังนั้น การเผชิญหน้าคงไม่ใช่แนวทางที่ดีสำหรับพระองค์

² คณะที่ปรึกษาที่มีอิทธิพลต่อเจ้าสีหนุในยุคนั้น ได้แก่ เจ้ามณีเรธ ซึ่งเป็นพระปิตุลาของพระองค์ และเพ็ญ นุช ซึ่งต่อมาได้รับความไว้วางพระทัยจากเจ้าสีหนุมาก ถึงกับมอบหมายให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหลายครั้ง ในทศวรรษที่ 1950-1960

อย่างไรก็ตาม พระประสงค์ของเจ้าสีหนุเป็นไปได้ไม่ถนัดนัก เพราะที่ปรึกษาทางการเมืองชาวญี่ปุ่นกำลังเตรียมการที่จะให้อำนาจแก่กษัตริย์กัมพูชาได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องราวของรัฐกัมพูชามากขึ้น เหตุที่ญี่ปุ่นให้ในสิ่งที่ฝรั่งเศสไม่เคยได้ให้แก่กษัตริย์กัมพูชา เพราะญี่ปุ่นต้องการให้กลุ่มการเมืองต่างๆ ในกัมพูชา โดยเฉพาะสถาบันกษัตริย์ช่วยตนเองต่อต้านฝรั่งเศสและฝ่ายสัมพันธมิตรในภูมิภาคอินโดจีน ตัวอย่างเด่นชัดที่แสดงให้เห็นว่าที่ปรึกษาชาวญี่ปุ่นมีอิทธิพลต่อเจ้าสีหนุมาก คือ ขณะที่พระองค์ตรัสกับทหารอาสารุ่นใหม่ของกัมพูชาในเดือนเมษายน ปี 1945 เจ้าสีหนุทรงประณามฝรั่งเศสว่า ไม่เต็มใจที่จะปกป้องกัมพูชาจากศัตรูที่เข้ามารุกราน แชนด์เลอร์ชี้ถึงพระดำรัสดังกล่าวว่า สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเป็นแนวคิดของพันโท ทาดะกามาเอะ ซึ่งเป็นที่ปรึกษาทางการเมืองชาวญี่ปุ่นประจำราชสำนักกัมพูชา (แชนด์เลอร์, 2546:268)

การดำเนินงานทางการเมืองระหว่างที่เจ้าสีหนุเป็นทั้งกษัตริย์และนายกรัฐมนตรีในขณะเดียวกัน ผู้ที่มีบทบาทในการถวายคำปรึกษาแก่พระองค์ คือ เจ้ามณีเรธ (Monireth) และเพ็น นุซ (Penn Nouth) ซึ่งทั้งสองจัดเป็นนักการเมืองหัวอนุรักษ์นิยมของกัมพูชาที่มีอิทธิพลต่อเจ้าสีหนุตั้งแต่อำนาจขึ้นครองราชย์ ก่อนหน้าที่ฝรั่งเศสจะถูกญี่ปุ่นยึดอำนาจทั้งหมด พวกเขาเป็นกำลังสำคัญในการร่วมมือกับฝรั่งเศสเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันกษัตริย์กัมพูชาแนวคิดการเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศสของพวกเขา คือ ค่อยเป็นค่อยไป ไม่ใช่เด็ดขาดและรุนแรงอย่างนักการเมืองหัวก้าวหน้าของกัมพูชา สำหรับกรณีที่เจ้าสีหนุประกาศเอกราช พวกเขาไม่ปฏิเสธแต่อย่างใด เพราะทราบดีว่ายากที่จะทัดทานความต้องการของญี่ปุ่นได้ แต่พวกเขาก็ประเมินสถานการณ์ถูกต้องว่าญี่ปุ่นจะแพ้สงครามและฝรั่งเศสจะกลับมา

เจ้าสีหนุควบตำแหน่งกษัตริย์และนายกรัฐมนตรีในขณะเดียวกันได้ประมาณ 5 เดือน พระองค์ก็ถูกบีบให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อหลีกเลี่ยงให้ซัน ง็อก ทันห์ (Son Ngoc Tanh)³ (Osborne, 1994: 44-45) ซึ่งเป็นผู้ที่ญี่ปุ่น

³ วันที่ 6 สิงหาคม ปี 1945 หรือ 8 วันก่อนที่ทันห์จะเป็นนายกรัฐมนตรี ชาวกัมพูชาในกรุงพนมเปญประมาณ 3 หมื่นคนเดินขบวนเพื่อเรียกร้องให้เจ้าสีหนุปลดคณะรัฐมนตรีของพระองค์ ยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่า กลุ่มผู้ประท้วงมีเป้าหมายในการสนับสนุนการกลับมาของทันห์ หรือเพื่อแสดงว่าต้องการสนับสนุนเจ้าสีหนุ ในภายหลังทันห์ปฏิเสธว่า เขาไม่ได้เป็นผู้อยู่เบื้องหลังการเดินขบวนประท้วงครั้งดังกล่าวแต่อย่างใด

หนุหลัง เป็นที่คาดเดากันว่าญี่ปุ่นให้เจ้าสีหนุดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพื่อรอคอยทันทีซึ่งยังไม่กลับจากลี้ภัยที่ญี่ปุ่น ทันทที่ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีในวันที่ 14 สิงหาคม ปี 1945

ช่วงที่ญี่ปุ่นยึดครองกัมพูชา ทันทเป็นผู้มีบทบาททางการเมืองที่โดดเด่นมาก เพราะได้รับการสนับสนุนจากญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ เขาแสดงออกอย่างชัดเจนว่าเป็นผู้นิยมสาธารณรัฐ และชิงชัยอำนาจของฝรั่งเศส เจ้าสีหนุตระหนักถึงบทบาทที่โดดเด่นของทันทว่า อาจคุกคามสถานะและอำนาจของพระองค์โดยตรง ซึ่งบทเรียนจากครั้งที่พระองค์ต้องหลีกทางให้เขาในต้นเดือนสิงหาคมนั้นน่าจะเป็นบทเรียนได้อย่างดี โอกาสการตอบโต้ต่อทันทของเจ้าสีหนุและที่ปรึกษาของพระองค์มาถึงเมื่อญี่ปุ่นประกาศยอมรับความพ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ในเดือนสิงหาคม ปี 1945 แล้วฝรั่งเศสกลับเข้ามาในกัมพูชาอีกครั้ง ทันทล้มเหลวอย่างสิ้นเชิงในการที่จะต่อต้านการกลับมาของฝรั่งเศส เขาถูกทหารอังกฤษและฝรั่งเศสจับกุมตัวในวันที่ 16 ตุลาคม ปีเดียวกัน (บัณฑิตย์ ธนาชนะ, 2519: 49) ผลจากการที่ทันทถูกจับกุมตัว ถือเป็นชัยชนะของนักการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยมกัมพูชา เพราะทันทและพันธมิตรของเขา คือ พรรคประชาธิปไตย กับนักการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยม มีปัญหาขัดแย้งกันเรื่อยมาในเรื่องการเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศส (บัณฑิตย์ ธนาชนะ, 2519: 48) ฝ่ายทันทซึ่งเป็นฝ่ายหัวก้าวหน้าต้องการได้เอกราชจากฝรั่งเศสอย่างทันทีทันใด ขณะที่ฝ่ายอนุรักษนิยมกลับต้องการประนีประนอมกับฝรั่งเศสและไม่รีบร้อนที่จะได้เอกราชเพราะอยากให้ชาวกัมพูชาได้เรียนรู้อะไรต่างๆ จากฝรั่งเศสเสียก่อน

การกลับมาในภูมิภาคอินโดจีนของฝรั่งเศส พวกเขาตระหนักดีว่าดุลอำนาจของตนภายในอาณานิคมจะไม่เหมือนเดิมอีกแล้ว ซึ่งปรากฏการณ์ที่ช่วยให้พวกเขาประจักษ์อย่างชัดเจน คือ การเรียกร้องเอกราชและการต่อต้านการกลับมาของพวกเขาทั้งจากชาวเวียดนามและกัมพูชา ในกรณีเวียดนาม ฝรั่งเศสถูกต่อต้านอย่างเข้มแข็ง โดยเฉพาะการต่อต้านจากขบวนการคอมมิวนิสต์ที่นำโดยโฮจิมินห์ (Ho Chi Minh) เหตุนี้เพื่อจะไม่เผชิญความยุ่งยากเพิ่มขึ้นในกรณีกัมพูชา ฝรั่งเศสจึงผ่อนคลาย

สถานการณ์โดยเสนอกที่จะให้ชาวกัมพูชามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น โดยยอมให้กัมพูชามีรัฐธรรมนูญ และพรรคการเมืองเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในปี 1947⁴

ลักษณะเด่นประการหนึ่งในรัฐธรรมนูญฉบับแรกของกัมพูชา คือ ให้อำนาจทางการเมืองแก่กษัตริย์กัมพูชาในการเลือก และแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี รวมทั้งคณะรัฐมนตรีที่นายกษเป็นผู้อนุมัติขึ้นมา (บัณฑิตย ธารณะ, 2519: 159) ลักษณะเช่นนี้มีผลดีในแง่ให้กษัตริย์คานอำนาจกับฝ่ายนิติบัญญัติในรัฐสภา แต่ในกรณีที่เกิดภาวะขัดแย้งกันระหว่างฝ่ายบริหารที่กษัตริย์เป็นผู้แต่งตั้งกับฝ่ายนิติบัญญัติที่ประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งแล้ว ลักษณะเช่นนี้ก็กลับกลายเป็นการสร้างภาวะชะงักงันทางการเมืองให้เกิดขึ้นในกัมพูชา

ตั้งแต่กัมพูชาเริ่มใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกจนถึงช่วงก่อนที่เจ้าสีหนุจะทรงตั้งกลุ่มสังคมนิยมขึ้นมาในต้นปี 1955 พรรคประชาธิปไตยถือว่าเป็นพรรคการเมืองที่สมาชิกพรรคได้รับเลือกตั้งจากประชาชนมากที่สุด ส่วนพรรคอื่นๆ ที่มีนโยบายอนุรักษนิยมและเข้าข้างสถาบันกษัตริย์ได้รับเลือกค่อนข้างน้อย นโยบายที่เด่นชัดของพรรคประชาธิปไตย คือ เรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศสอย่างทันทีทันใด ไม่ใช่อย่างค่อยเป็นค่อยไปเหมือนพรรคอื่นๆ นโยบายเช่นนี้มีผลกระทบโดยตรงต่อสถานะความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์กัมพูชา (รวมทั้งฝรั่งเศส) เพราะพรรคประชาธิปไตยใช้นโยบายนี้กล่าวโจมตีสถาบันกษัตริย์กัมพูชาโดยเฉพาะเจ้าสีหนุอย่างหนักว่าทำงานรับใช้ฝรั่งเศส การเคลื่อนไหวในลักษณะชาตินิยมของพรรคประชาธิปไตยถูกตอบโต้จากฝ่ายเจ้าสีหนุ โดยการที่เจ้าสีหนุทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีที่นิยมพระองค์เข้าไปเป็นฝ่ายบริหาร เพื่อคานอำนาจกับฝ่ายนิติบัญญัติที่พรรคประชาธิปไตยควบคุมอยู่ กฎหมายหลายฉบับที่ฝ่ายบริหารเสนอเข้ารัฐสภาไม่ผ่านก็ด้วยฝีมือของพรรคประชาธิปไตยนี้เอง

นโยบายของพรรคประชาธิปไตยที่ชูประเด็นเรื่องการเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศสอย่างเด็ดขาดได้รับความนิยมในหมู่นักชาตินิยมชาวกัมพูชารุ่นแรกๆ

⁴ การที่ฝรั่งเศสยอมให้ชาวกัมพูชามีรัฐธรรมนูญ มีพรรคการเมือง และมีการเลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติขึ้นเป็นครั้งแรกในปี 1947 นั้น ก็เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดทางการเมืองในกัมพูชา ส่วนอำนาจการปกครองยังคงอยู่ในมือของฝรั่งเศสเหมือนเดิม

เป็นอันมาก ดังนั้น ทั้งพรรคประชาธิปไตยและนักชาตินิยมเหล่านี้จึงร่วมมือกันอย่างแข็งขันในการต่อต้านบทบาทของฝรั่งเศสและเจ้าสีหนุ (แซนด์เลอร์, 2546: 274-275) การเคลื่อนไหวของนักชาตินิยมเหล่านี้มีเครือข่ายการจัดตั้งที่ดีในหมู่ประชาชนที่ได้รับการศึกษา ซึ่งมีทั้งครู นักเรียน นักศึกษา และข้าราชการในตัวเมืองใหญ่ๆ เช่น พนมเปญ พระตะบอง เสียมราฐ ฯลฯ ดังนั้น พวกเขาจึงเป็นฐานเสียงสำคัญที่ช่วยให้พรรคประชาธิปไตยได้รับชัยชนะทุกครั้งที่มีการจัดการเลือกตั้ง (หมายถึง ตั้งแต่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญในปี 1947 ถึงช่วงก่อนที่เจ้าสีหนุจะตั้งกลุ่มสังคมนิยม) ชัยชนะของพรรคประชาธิปไตยส่งผลอันคลอนต่อความมั่นคงของฝรั่งเศสและเจ้าสีหนุอย่างชัดเจน เพราะพรรคการเมืองที่มีแนวทางอนุรักษนิยมและประนีประนอมทั้งกับฝรั่งเศสและสถาบันกษัตริย์ไม่ได้รับความนิยมจากประชาชนกัมพูชาเลย เหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ความสำเร็จในการเคลื่อนไหวของนักชาตินิยมฝ่ายพรรคประชาธิปไตยได้กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้เจ้าสีหนุต้องริบสร้างผลงานให้กับฝ่ายตน โดยมีฝรั่งเศสเป็นผู้หนุนหลังสำคัญ

การเร่งสร้างผลงานของเจ้าสีหนุที่ถือว่าประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมครั้งแรก คือ การยื่นข้อเสนอแก่ฝรั่งเศสให้ยอมมอบอำนาจแก่กัมพูชาในบางส่วนเพื่อปกครองตนเอง ซึ่งข้อเรียกร้องครั้งนี้ฝรั่งเศสก็ยอมตามที่เจ้าสีหนุเสนอผลสำเร็จครั้งนี้เจ้าสีหนุนำไปโฆษณาเป็นการใหญ่ถึงขนาดเปรียบเทียบว่าเป็นการได้เอกราช 50 %

สนธิสัญญาที่เกิดจากข้อเรียกร้องของเจ้าสีหนุในปี 1949 ฝ่ายพรรคประชาธิปไตยไม่พอใจเป็นอันมาก เพราะผลสำเร็จนี้ไปกระทบกับคะแนนนิยมของตนในหมู่ประชาชนกัมพูชา พรรคประชาธิปไตยกล่าวโจมตีเจ้าสีหนุอย่างหนักว่าไม่ควรไปทำสนธิสัญญาฉบับนี้กับฝรั่งเศสเลย เพราะสนธิสัญญาฉบับนี้ไม่มีคุณสมบัติ (แซนด์เลอร์, 2546: 274-279) อีกทั้งให้อำนาจแก่กัมพูชาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ข้างฝ่ายฝรั่งเศสที่ยอมตามข้อเสนอของเจ้าสีหนุนั้น เป็นไปได้ว่าพวกเขากำลังเพลี่ยงพล้ำกับการทำสงครามที่เวียดนาม จึงไม่ต้องการสร้างข้อขัดแย้งเพิ่มขึ้นในกรณีของกัมพูชา เพราะลำพังการต่อต้านจากฝ่ายพรรคประชาธิปไตยก็มีมากอยู่แล้ว ดังนั้น หากไปขัดแย้งกับเจ้าสีหนุอีก ภาวะปัญหาที่จะยิ่งเพิ่มมากขึ้น

ที่สำคัญการให้ผลงานนี้แก่เจ้าสีหนุน่าจะเป็นผลดีกว่าให้แก่ฝ่ายพรรคประชาธิปไตย เพราะเจ้าสีหนุคือผู้ที่ฝรั่งเศสเลือกตั้งแต่ต้น และอำนาจบางส่วนที่ให้ไปนั้นก็ไม่ได้สำคัญนักเมื่อเทียบกับอำนาจอื่นๆ ที่ฝรั่งเศสยังคงควบคุมอยู่

เป้าหมายการดำเนินงานทางการเมืองของเจ้าสีหนุยังไม่หยุดอยู่แค่นั้น ผลสำเร็จที่พระองค์ได้รับจากข้อเรียกร้องในปี 1949 เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เจ้าสีหนุกระตือรือร้นมากยิ่งขึ้น ในการที่จะแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของกัมพูชา พระองค์ได้กลายเป็นผู้นำที่ตัดสินใจพระทัยด้วยพระองค์เอง ในทุกเรื่อง (Kershaw, 2001: 47) ไม่ว่าจะเป็นการรณรงค์เรียกร้องเอกราชภายใน 3 ปี การสละราชย์ การดำเนินนโยบายความเป็นกลาง การรับความช่วยเหลือจากสหรัฐ ฯลฯ

การดำเนินงานทางการเมืองของเจ้าสีหนุในขั้นต่อมาเพื่อต่อต้านนักชาตินิยมฝ่ายพรรคประชาธิปไตยและฝ่ายซ้ายของกัมพูชา คือ การเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศส ซึ่งก่อนหน้านี้เจ้าสีหนุจะเริ่มรณรงค์แผนการนี้ พระองค์ปูทางด้วยการเข้าไปยึดกุมอำนาจทางการเมืองในวันที่ 16 มิถุนายน ปี 1952 ทรงปลดคณะรัฐมนตรีทั้งชุด และเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเอง (บัณฑิตย ธาราณะ, 2519: 62) เจ้าสีหนุให้เหตุผลกับการกระทำของพระองค์ว่า รัฐบาลชุดปัจจุบันไม่ดำเนินตามนโยบายที่พระองค์ทรงวางไว้

หลังจากเจ้าสีหนุตั้งคณะรัฐมนตรีซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้นิยมพระองค์แล้ว เจ้าสีหนุก็พยายามขออำนาจจากสภา (ที่พรรคประชาธิปไตยควบคุมอยู่) เพื่อประกาศสภาวะฉุกเฉินสามปี โดยพระองค์ให้เหตุผลว่า จะใช้ระยะเวลาสามปีนี้ เพื่อจัดการกับปัญหาภายในของกัมพูชาให้ดีขึ้น (บัณฑิตย ธาราณะ, 2519 : 63) แต่สมาชิกในสภาไม่ยินยอม เพราะเห็นว่ากษัตริย์ในระบบประชาธิปไตยไม่มีหน้าที่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องการเมือง เมื่อไม่เป็นไปตามประสงค์ดังนี้ ในเดือนมกราคม ปี 1953 เจ้าสีหนุก็ประกาศยุบสภาและประกาศสภาวะฉุกเฉินทันที โดยจะมีสภาที่ปรึกษาแห่งชาติที่ตั้งขึ้นใหม่ทำหน้าที่แทนสภาเดิม ขณะเดียวกันเจ้าสีหนุก็ประกาศว่าจะนำเอกราชมาสู่กัมพูชาภายใน 3 ปี ผู้เขียนเชื่อว่า เหตุผลสำคัญที่ทำให้เจ้าสีหนุต้องการประกาศสภาวะฉุกเฉินก็คือ พระองค์ต้องการยับยั้งการเคลื่อนไหวของนักการเมือง

ฝ่ายตรงข้าม ทั้งนี้เพื่อตั้งคะแนนนิยมจากประชาชนกัมพูชามาสู่พระองค์มากขึ้น ด้วยการชูประเด็นเรื่องการเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศส

ประเด็นที่น่าสนใจก็คือว่า ไม่ใช่อยู่ๆ เจ้าสีหนุจะปรารถนาลุกขึ้นมาเรียกร้องเอกราช และดำเนินงานทางการเมืองของพระองค์โดยไม่ประเมินสถานการณ์ก่อน ข้อเท็จจริง คือ ระหว่างปลายทศวรรษที่ 1940 - ต้นทศวรรษที่ 1950 พรรคประชาธิปไตยและพรรคประชาชนต่อต้านบทบาทเจ้าสีหนุอย่างหนัก (ลากูตีวีร์, 2521: 78) เจ้าสีหนุตรัสไว้ในครั้งให้สัมภาษณ์แก่จิ้ง ลากูตีวีร์ว่า เพราะพระองค์ต้องการแสดงให้ประชาชนเห็นว่าชาติริย์ก็มีความรักชาติรักแผ่นดินเหมือนกัน⁵ (ลากูตีวีร์, 2521: 56-57) ไม่ใช่แค่นักชาตินิยมฝ่ายพรรคประชาธิปไตยและฝ่ายซ้ายเท่านั้น เจ้าสีหนุทรงมองว่า การรักชาติของฝ่ายตรงข้ามกับพระองค์เป็นการรักชาติที่ต้องสูญเสียเลือดเนื้อต้องเผาสะพาน เผาบ้าน เผาโรงเรียน เผาโรงพยาบาล ฯลฯ ขณะที่วิธีของพระองค์กลับไม่ต้องสูญเสีย หรือทำลายทั้งโรงเรียน โรงพยาบาล ฯลฯ (Armstrong, 1964: 56-57) เหตุนี้พระองค์จึงเริ่มณรงค์เรียกร้องเอกราชในปี 1952 (ช่วงที่เข้ายึดกุมอำนาจทางการเมือง) ขณะเดียวกันเจ้าสีหนุก็ยอมรับว่าทรงฉวยโอกาสดำเนินการณรงค์เรื่องนี้ในขณะที่ฝรั่งเศสกำลังเพลี่ยงพล้ำแก่เวียดมินห์ ที่สมรภูมิติยมเบียนฟู

เดือนกุมภาพันธ์ ปี 1953 เจ้าสีหนุประกาศว่าจะเสด็จประพาสที่ฝรั่งเศสเพื่อตรวจสุขภาพ แต่นั่นกลับเป็นคำลวงของพระองค์ เพราะในภายหลังเจ้าสีหนุเปิดเผยว่าทรงเสด็จไปเพื่อยื่นจดหมายเรียกร้องให้ประธานาธิบดีฝรั่งเศสเปิดการเจรจากับพระองค์เรื่องมอบเอกราชแก่กัมพูชา (แซนด์เลอร์, 2546: 290-291) ผลการเสด็จของเจ้าสีหนุปรากฏว่า ประธานาธิบดีวินเซนท์ โอริโอล (Vincent Auriol) ของฝรั่งเศสได้แค่พูดให้ความหวังแก่พระองค์แบบปิดผ่านว่า เขาได้อ่านจดหมายของเจ้าสีหนุแล้ว แต่อยากให้พระองค์รอคอยคำตอบก่อน เพราะเขาจำเป็นต้องนำความประสงค์ของพระองค์เข้าหารือกับรัฐบาลฝรั่งเศสอย่างระมัดระวัง เมื่อความ

⁵ เจ้าสีหนุตรัสว่า พระองค์ต้องการพิสูจน์ให้นักชาตินิยมชาวกัมพูชาในฝ่ายตรงข้ามเห็นว่า ราชบัลลังก์ไม่ได้เป็นเครื่องห้ามล้อของการได้เอกราช แต่เป็นมอเตอร์ของการได้เอกราช

คืบหน้าไม่ปรากฏเช่นนี้ เจ้าสีหนุจึงตัดสินใจตัดสินพระทัยที่จะนำการรณรงค์ของพระองค์ไปสู่เวทีในระดับนานาชาติ ด้วยการเดินสายตรัสแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของกัมพูชาในประเทศต่าง ๆ⁶ เจ้าสีหนุมักให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนในประเทศที่พระองค์เสด็จไป ซึ่งถือว่าการเสด็จเดินสายให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้เป็นประสบการณ์แรกๆ ของเจ้าสีหนุในการใช้สื่อมวลชนเพื่อเป็นเครื่องมือในการกระจายข่าวสารของพระองค์ไปยังเวทีนานาชาติว่าพระองค์คือตัวแทนของกัมพูชา

หลังเสร็จสิ้นการพำนักที่ญี่ปุ่นในปลายเดือนเมษายน ปี 1953 เจ้าสีหนุก็เสด็จกลับกัมพูชาในเดือนพฤษภาคมปีเดียวกัน เพื่อรอคอยผลการเจรจาระหว่างตัวแทนของพระองค์กับรัฐบาลฝรั่งเศส เมื่อผลปรากฏว่า ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงนามในข้อตกลงที่มีต่อกันในเรื่องต่างๆ ไป เจ้าสีหนุก็ไม่พอพระทัยเป็นอันมาก เพราะทรงชี้ว่าเป็นเพียงข้อตกลงที่ไม่น่าเชื่อถือ (Armstrong, 1964: 68) จากข้อตกลงที่ไม่น่าเชื่อถือ เจ้าสีหนุจึงขอลี้ภัยการเมืองที่ประเทศไทย ซึ่งทรงคาดหวังว่า รัฐบาลไทยจะยอมให้พระองค์ใช้ดินแดนเพื่อเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศส แต่ผลกลับเป็นไปในด้านตรงกันข้าม เมื่อรัฐบาลไทยไม่ยอมรับร่วมมือกับพระองค์ ด้วยเหตุนี้เจ้าสีหนุจึงเสด็จกลับกัมพูชา โดยไปปักหลักทำสงครามเพื่อเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศสอยู่ที่เสียมราฐ ซึ่งเป็นเขตปลดปล่อยตั้งแต่เจ้าสีหนุทำข้อตกลงกับฝรั่งเศสในปี 1949

ดังที่ผู้เขียนเคยอภิปรายว่า สถานการณ์ของฝรั่งเศสในเวียดนามเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เป็นตัวกำหนดสถานะทางอำนาจของพวกเขาในกัมพูชา สถานะของฝรั่งเศสในกัมพูชาจะเข้มแข็งหรืออ่อนแอลงขึ้นอยู่กับสถานการณ์การสู้รบระหว่างพวกเขากับเวียดนามห์ ซึ่งกลางปี 1953 สถานการณ์ของฝรั่งเศสในเวียดนามก็เป็นไปตามการประเมินสถานการณ์ของเจ้าสีหนุ นั่นคือ ฝรั่งเศสกำลังเพลี่ยงพล้ำแก่เวียดนามห์อย่างหนัก ฝรั่งเศสกังวลกับการรณรงค์ของเจ้าสีหนุมาก เพราะพระองค์ไม่ยอมกลับกรุงพนมเปญและไม่มีที่ท่าว่าจะประนีประนอมเหมือนเช่นเคย หากปล่อยไว้เช่นนี้เหตุการณ์คงจะบานปลายจนก่อให้เกิดความเสียหายแก่พวกเขาเช่นที่เกิดในเวียดนาม

⁶ บรรดาเมืองสำคัญของประเทศที่เจ้าสีหนุเสด็จไปประกอบด้วย เมืองโตรอนโตของแคนาดา, กรุงวอชิงตัน และนครนิวยอร์กของสหรัฐฯ และกรุงโตเกียวของญี่ปุ่น

ดังนั้น การยอมตามข้อเรียกร้องของเจ้าสีหนุจึงน่าจะเป็นผลดีแก่พวกเขามากกว่าทางเลือกอื่นๆ

ฝรั่งเศสยอมมอบเอกราชให้กัมพูชาในวันที่ 9 พฤศจิกายน ปี 1953 ผลที่เกิดขึ้นอย่างเด่นชัดจากการที่กัมพูชาได้รับเอกราช คือ เจ้าสีหนุมีชื่อเสียงเป็นอันมาก ชาวกัมพูชาโดยทั่วไปถูกทำให้รับรู้ว่า พระองค์อยู่ในฐานะบิดาแห่งเอกราชของชาติ และทรงได้รับความนิยมจากประชาชนในระดับสูง ขณะที่พรรคประชาธิปไตยและพันธมิตรซึ่งรณรงค์เรื่องนี้ตั้งแต่ต้นกลับค่อยๆ เสื่อมความนิยมลงไป

การครองอำนาจทางการเมืองระหว่างปี 1955-1970

การรณรงค์จนช่วยให้กัมพูชาได้รับเอกราชไม่ใช่เป้าหมายทางการเมืองสุดท้ายของเจ้าสีหนุ ผลสำเร็จที่พระองค์ได้รับทำให้พระองค์มองถึงก้าวต่อไป นั่นคือการเข้ามาจัดการทางการเมืองด้วยพระองค์เอง ทั้งนี้ก่อนที่เจ้าสีหนุจะดำเนินการเช่นนั้น พระองค์มองว่า นักการเมืองกัมพูชาทั้งหลายกำลังพยายามล้อมกรอบพระองค์ให้กลายเป็นเพียงเครื่องลงชื่อของพวกเขา ซึ่งการกระทำในลักษณะนี้เป็นสิ่งที่พระองค์ไม่ทรงปรารถนา และที่สำคัญคือ ประชาชนกัมพูชากำลังรอคอยใครบางคนที่สามารถจะนำพาพวกเขาไปสู่สิ่งที่ดีกว่าซึ่งผู้ที่พวกเขารอคอยก็คือพระองค์นั่นเอง เหตุนี้จึงนำมาสู่การสละราชย์ของเจ้าสีหนุให้กับพระบิดาในวันที่ 2 มีนาคม ปี 1955 เพื่อก้าวเข้าสู่วงการเมืองอย่างเต็มตัว โดยทรงตั้งกลุ่มสังคมนิยมขึ้นเพื่อรวบรวมนักการเมืองกัมพูชาทั้งหลายที่รักชาติมาอยู่ภายใต้การนำของพระองค์

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกของกัมพูชาหลังได้รับเอกราชเกิดขึ้นในวันที่ 11 กันยายน ปี 1955 ตัวแทนของกลุ่มสังคมนิยมภายใต้การนำของเจ้าสีหนุประสบความสำเร็จอย่างสูง พวกเขากวาดที่นั่งได้ 100 เปอร์เซ็นต์เต็ม (บัณฑิตยธนาธนะ, 2519: 89) หลังการเลือกตั้ง เจ้าสีหนุก็ตั้งสมัชชาแห่งชาติขึ้น เพื่อให้เป็นสถานที่ร่วมประชุมของสมาชิกกลุ่มสังคมนิยมที่มาจากภาคส่วนต่างๆ ของกัมพูชา สมัชชาแห่งชาติกำหนดให้มีการประชุมปีละ 2 ครั้ง และอาจกล่าวได้ว่า สมัชชาแห่งชาติเป็นเวทีที่เจ้าสีหนุใช้ในการกำจัดการเมืองของพระองค์

ที่ประชุมแห่งนี้มีอำนาจมากถึงกับสามารถเรียกนักการเมืองให้มาชี้แจงเหตุผลในเรื่องที่สมาชิกสมัชชาฯ สงสัย อีกทั้งสามารถเสนอนโยบายเข้าไปสู่สภาได้โดยตรง สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่พรรคประชาธิปไตยเสื่อมความนิยมและต้องสลายตัวเองลงในที่สุดก็เพราะสมัชชาแห่งชาติของเจ้าสีหนุนี้เอง

จากการศึกษาบทบาททางการเมืองของเจ้าสีหนุ ระหว่างกลางทศวรรษที่ 1940 ถึง กลางทศวรรษที่ 1950 ผู้เขียนพบว่า ช่วงดังกล่าวเป็นช่วงที่เจ้าสีหนุเน้นบทบาทของพระองค์ไปในด้านการเมืองเป็นหลักอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะช่วงนั้นเป็นช่วงที่พระองค์พยายามที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานะทางอำนาจของพระองค์ มากกว่าที่จะทรงนึกถึงเรื่องการศึกษาศิลปวัฒนธรรม นโยบายต่างประเทศ หรือเศรษฐกิจ

บทบาทด้านอื่นๆ ของเจ้าสีหนุนอกเหนือไปจากเรื่องการเมืองจะเกิดขึ้นในช่วงปลายทศวรรษที่ 1950 ถึง กลางทศวรรษที่ 1960 ซึ่งเป็นช่วงที่สภาวะการเมืองภายในกัมพูชาเริ่มนิ่ง และสถานะอำนาจทางการเมืองของเจ้าสีหนุนั้นคงมากแล้ว เพื่อให้การทำความเข้าใจในบทบาททางการเมืองของเจ้าสีหนุครั้งนี้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงกล่าวถึงบทบาทด้านอื่นๆ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับบทบาททางการเมืองของเจ้าสีหนุไว้ด้วย ดังนี้

ด้านการศึกษา รัฐบาลเจ้าสีหนุซึ่งบประมาณไปกับการพัฒนาระบบการศึกษาของชาติมากถึง 25 เปอร์เซ็นต์ของงบประมาณแผ่นดิน (Armstrong, 1964: 16-17) มีการตั้งสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาขึ้นหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยภูมินทร์จิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยภูมินทร์พนมเปญ มหาวิทยาลัยภูมินทร์กำปงจาม มหาวิทยาลัยภูมินทร์ตาแก้ว-กำปอต มหาวิทยาลัยภูมินทร์ปัจเจกเทศ ฯลฯ (ธิปดี บัวคำศรี, 2547: 99) ซึ่งผลจากการก่อตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นหลายแห่งนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ชาวกัมพูชาได้เรียนจบระดับอุดมศึกษาจำนวนหลายร้อยคนในปลายทศวรรษที่ 1960 อย่างไรก็ดีตาม บัณฑิตใหม่เหล่านี้จำนวนมากก็ต้องว่างงานเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำของกัมพูชา ซึ่งประเด็นนี้กลายเป็นหนึ่งในปัจจัยที่เร่งความเสื่อมอำนาจของเจ้าสีหนุจนนำไปสู่การรัฐประหารในปี 1970 ขณะเดียวกันในด้านหลักสูตรการศึกษา รัฐบาลเจ้าสีหนุก็ได้พยายามสร้างหลักสูตรที่แตกต่าง

ออกไปจากสิ่งที่ฝรั่งเศสเคยทำไว้ โดยเฉพาะในเรื่องประวัติศาสตร์ของชาติที่ในปี 1958 เจ้าสีหนุทรงสนับสนุนให้ชำระใหม่ โดยประวัติศาสตร์กัมพูชาที่เขียนขึ้นใหม่ จะมีลักษณะเด่นอยู่ที่การยกย่องเชิดชูชาวกัมพูชาว่าเป็นชนชาติที่ยิ่งใหญ่ภายใต้การนำของกษัตริย์

ด้านศิลปวัฒนธรรม เจ้าสีหนุทรงส่งเสริมให้มีการก่อสร้างอาคาร สถานที่หลายแห่งทั้งของราชการและเอกชนให้มีลักษณะรูปแบบศิลปะอย่างยุคพระนครขึ้นในกรุงพนมเปญ เช่น วิมานเอกราช ซึ่งเป็นวิมานที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมคล้ายกับปราสาทหินในยุคพระนคร เป็นไปได้ว่าเจ้าสีหนุประสงค์จะสะท้อนให้ประชาชนกัมพูชาภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรม และอดีตที่รุ่งโรจน์ของประเทศในขณะเดียวกัน เจ้าสีหนุก็ส่งเสริมนาฏศิลป์หลวงให้กลายเป็นเอกลักษณ์ของชาติทุกๆ ครั้งที่มีโอกาสคณะเสด็จเยี่ยมพระองค์ๆ มักนำคณะนาฏศิลป์หลวงมาแสดงโชว์พวกเขาอยู่เสมอ เช่น การมาของประธานาธิบดีชาร์ล เดอโกลล์ (Charles de Gaulle) ในปี 1966 ซึ่งลักษณะศิลปวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมที่ถูกส่งเสริมและสนับสนุน ในยุคเจ้าสีหนุนี้ก็ได้อีกกลายเป็นรากฐานส่วนหนึ่งที่ถูกใช้เพื่อเสริมสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของชาติกัมพูชาในยุคหลังต่อมาด้วย

ด้านนโยบายต่างประเทศ สงครามเย็นระหว่างสหรัฐฯ กับสหภาพโซเวียต และสงครามเวียดนาม ระหว่างสหรัฐฯ กับเวียดนามเหนือ ในทศวรรษที่ 1960 เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของเจ้าสีหนุไม่น้อยไปกว่าการกำหนดนโยบายจากเงื่อนไขภายในประเทศ กล่าวคือ เจ้าสีหนุตระหนักดีว่า กัมพูชาเป็นประเทศเล็กที่ตั้งอยู่ท่ามกลางความขัดแย้งระหว่างชาติมหาอำนาจ เหตุนี้เจ้าสีหนุจึงหลีกเลี่ยงที่จะนำกัมพูชาเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องความขัดแย้งในเรื่องใดๆ ระหว่างชาติมหาอำนาจ เพื่อให้ความพยายามนี้บรรลุผลเจ้าสีหนุจึงกำหนดนโยบายเป็นกลางขึ้น โดยประเด็นสำคัญ คือ กัมพูชาจะเป็นรัฐที่เป็นกลางและไม่ขอเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างประเทศ การพยายามรักษานโยบายนี้ของเจ้าสีหนุ ได้นำไปสู่การขัดแย้งกับสหรัฐฯ และประเทศที่เป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ เช่น ไทย และเวียดนามใต้ เมื่อพระองค์ปฏิเสธที่จะร่วมมือกับสหรัฐฯ ในการปราบปรามเวียดนามเหนือ เจ้าสีหนุตอบโต้การคุกคามของสหรัฐฯ ด้วยการ

หันเข้าหาจีน เวียดนามเหนือ และสหภาพโซเวียต ขณะเดียวกันพระองค์ก็ตัดความสัมพันธ์กับไทยในปี 1961 ตัดความสัมพันธ์กับเวียดนามใต้ในปี 1963 และตัดความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ในปี 1965 อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นด้วยกับนภดลชาติประเสริฐที่ว่า ช่วงแรกนโยบายความเป็นกลางของเจ้าสีหนุประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี แต่เมื่อความขัดแย้งในเวียดนามขยายตัวมากขึ้น นโยบายความเป็นกลางของพระองค์ก็เริ่มไร้ผล (นภดล ชาติประเสริฐ, 2540: 1-2)

ด้านเศรษฐกิจ เจ้าสีหนุทรงกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของกัมพูชาโดยอาศัยหลักการในลัทธิสังคมนิยมแบบพุทธที่พระองค์คิดค้นขึ้น ซึ่งมีหลักการสำคัญอยู่ที่การนำความมั่งคั่งจากคนรวยไปให้กับคนจน (Kershaw, 2001: 56-57) นโยบายดังกล่าวของเจ้าสีหนุได้สร้างความไม่พอใจให้กับชนชั้นนำและชนชั้นกลางในเมืองใหญ่ๆ ของกัมพูชาเป็นอย่างมาก เพราะพระองค์นำกิจการใหญ่ๆ ทุกอย่างมาอยู่ไว้ในการควบคุมของรัฐบาลเกือบหมด ไม่ว่าจะเป็นกิจการธนาคาร การส่งออกนำเข้า การค้าขายข้าวเปลือก ฯลฯ ที่สำคัญคือการทำเจ้าสีหนุได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ ทั้งทางด้านทหารและเศรษฐกิจในเดือนพฤศจิกายน ปี 1963 ได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้ฝ่ายขวาในการเมืองกัมพูชาไม่พอใจในตัวเจ้าสีหนุ จนนำไปสู่การรัฐประหารยึดอำนาจพระองค์ในปี 1970

การสูญเสียพระราชอำนาจ

เจ้าสีหนุถูกนายพลลอนนอล กับเจ้าสิริก มาตัก (Sirik Matak) กระทำรัฐประหารยึดอำนาจในวันที่ 18 มีนาคม ปี 1970 ซึ่งเป็นช่วงที่พระองค์ประทับอยู่ที่กรุงมอสโก (Moscow) ในตอนเช้าของวันดังกล่าว มีการเคลื่อนย้ายรถถังและกำลังทหารจำนวนหนึ่งเข้าสู่บริเวณรัฐสภาของกัมพูชา ขณะนั้นสมาชิกรัฐสภาส่วนหนึ่งกำลังวิพากษ์วิจารณ์และโจมตีความล้มเหลวในนโยบายต่างๆ ของเจ้าสีหนุอย่างหนัก (ชัยสิริ สมุทวณิช, 2522 : 56) ซึ่งบรรยากาศเต็มไปด้วยความเคร่งเครียด เพราะแน่นอนว่าสมาชิกรัฐสภาส่วนหนึ่งยังคงภักดีเจ้าสีหนุอยู่ และทหารที่อยู่ข้างนอกก็พร้อมที่จะปฏิบัติตามคำสั่งเพื่อกำจัดผู้ที่คัดค้านได้ทุกเมื่อ

และในวันเดียวกันนั้นเอง สมาชิกรัฐสภากัมพูชาที่ลงมติปลดเจ้าสีหนุออกจากตำแหน่งประมุขรัฐ ด้วยคะแนนเสียง 83 ต่อ 3

มีสาเหตุหลายประการที่ทำให้ฝ่ายขวาในรัฐสภากัมพูชาต้องลงมติปลดเจ้าสีหนุออกจากตำแหน่งประมุขรัฐ ซึ่งสาเหตุที่สำคัญก็คือ ผลจากการดำเนินนโยบายของเจ้าสีหนุทั้งในเรื่องเศรษฐกิจและการต่างประเทศไปกระทบกับผลประโยชน์ของฝ่ายขวาในกัมพูชาเป็นอันมาก (Kershaw, 2001: 53) เช่น การงดรับความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ ในปี 1963 รายได้รัฐบาลลดลง ภาวะการคลังไร้เสถียรภาพ การลงทุนจากต่างชาติลดลง (บัณฑิตย์ ธนาธนะ, 2519: 124) ที่สำคัญกองทัพซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักของฝ่ายขวาไม่ได้รับงบประมาณที่เพียงพอ

เจ้าสีหนุทรงเกรี้ยวกราดกับการถูกรัฐประหารที่นำโดยนายพลลอนนอลและเจ้าสิริก มาดัก เป็นอันมาก เพราะพวกเขาเป็นบุคคลใกล้ชิดที่เจ้าสีหนุไว้พระทัยมากที่สุด แต่กลับเป็นผู้ลอบแทงข้างหลังพระองค์ เจ้าสีหนุประณามทั้งสองอย่างหนักว่า ทำตัวรับใช้จักรวรรดินิยมอเมริกา (เซียร์ และเซียร์-อุม, 2523: 80) และพระองค์จะไม่ยอมให้รัฐบาลหุ่นเชิดของสหรัฐฯ ได้อาศัยอยู่ในกัมพูชาได้อย่างสบาย พระองค์จะนำประชาชนกัมพูชาเข้าโค่นล้มรัฐบาลหุ่นลอนนอลอย่างถึงที่สุดไม่ว่าจะด้วยวิธีใด และวิธีที่เจ้าสีหนุทรงเลือกก็คือ การร่วมมือกับเขมรแดงตั้งกลุ่มแนวร่วมแห่งชาติกัมพูชา (Front Uni National Cambodge) ขึ้นที่กรุงปักกิ่งในกลางปี 1970 โดยเจ้าสีหนุทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มแนวร่วมฯ อยู่ที่กรุงปักกิ่ง ส่วนเขมรแดงจะเป็นกองกำลังหลักที่ดำเนินการสู้รบกับทหารของรัฐบาลลอนนอลในกัมพูชา กลุ่มแนวร่วมฯ ที่ตั้งขึ้นเพื่อต่อต้านรัฐบาลหุ่นลอนนอลได้รับการสนับสนุนอย่างดีทั้งจากจีน และเวียดนามเหนือ (ลาภูติวั, 2521: 165-170) จีนให้ความช่วยเหลือด้านอาวุธและการเงินเป็นหลัก ขณะที่เวียดนามเหนือให้ความช่วยเหลือด้านการฝึกกำลังคน และช่วยประสานการติดต่อกันระหว่างกลุ่มแนวร่วมที่กรุงปักกิ่งกับที่กัมพูชา

ต้นปี 1975 การต่อต้านรัฐบาลลอนนอลของเขมรแดงคืบหน้าเป็นอย่างมาก เพราะพวกเขาสามารถควบคุมพื้นที่ของกัมพูชาไว้ได้เกือบทั้งหมดยกเว้นเพียงกรุงพนมเปญซึ่งยังคงมีกองกำลังของลอนนอลตั้งมั่นต่อต้านอยู่ กลยุทธ์ที่เขมรแดง

นำมาใช้ในการจัดการกับกองทหารและพลเรือนของลอนนอลที่อยู่ในกรุงพนมเปญ คือ การวางระเบิดตัดเส้นทางลำเลียงข้าวและอาวุธยุทโธปกรณ์ที่จะจัดส่งเข้าไปในกรุงพนมเปญ (แซนด์เลอร์, 2546: 327) เขมรแดงปิดล้อมกรุงพนมเปญอยู่นาน 3 เดือน ชาวทหารหลบหนีออกจากกรุงพนมเปญของลอนนอลในต้นเดือนมีนาคม ทำให้พอล พตผู้นำของเขมรแดงประเมินได้ถึงความอ่อนแอด้านกองกำลังของลอนนอล ดังนั้นในเช้าวันที่ 17 เมษายน ปี 1975 เขาจึงสั่งให้กองทหารของเขมรแดงบุกโจมตีกรุงพนมเปญเพื่อเผด็จศึกในชั้นเด็ดขาด ซึ่งก็เป็นไปตามที่พอล พตคาดการณ์ นั่นคือ มีการต่อต้านจากทหารลอนนอลน้อยมาก

สัปดาห์ถัดจากการยึดครองกรุงพนมเปญได้อย่างเด็ดขาด เขมรแดงก็บังคับให้ชาวกัมพูชากว่าล้านคนออกสู่ชนบทเพื่อทำงานในท้องทุ่งตามนโยบายปฏิวัติสังคมของกลุ่มตนเอง เหตุนี้กรุงพนมเปญและเมืองใหญ่ๆ ของกัมพูชาจึงแทบกลายเป็นเมืองร้าง (แซนด์เลอร์, 2546: 330-331) ขณะที่เจ้าสีหนุ เก้าเดือนต่อมาพระองค์จึงค่อยเสด็จกลับกัมพูชา (ทรงเสด็จกลับช่วงวันปีใหม่ของปี 1976) และแม้เขมรแดงจะมอบตำแหน่งประมุขรัฐให้กับพระองค์ แต่นั่นก็เป็นเพียงตำแหน่งในกระดาษ เพราะอำนาจที่แท้จริงยังคงอยู่ในมือองค์การปฏิวัติของเขมรแดง

เมื่อเจ้าสีหนุทราบว่าเขามรแดงเริ่มบังคับใช้นโยบายปฏิวัติสังคมโดยขับไล่ประชาชนกัมพูชาออกจากตัวเมืองทั้งหมดก็ไม่พอพระทัยเป็นอันมาก และพยายามประท้วงนโยบายของเขมรแดงด้วยการขู่ว่าจะลาออกจากตำแหน่งประมุขรัฐ ปรากฏว่าเขมรแดงไม่สนใจคำประท้วงของเจ้าสีหนุเลย พวกเขายินดีให้พระองค์ลาออกจากตำแหน่งนี้ พร้อมแสดงการตอบแทนแก่เจ้าสีหนุ สำหรับการเคย่วมงานกันจนสามารถโค่นล้มรัฐบาลลอนนอลได้ ด้วยการกราบทูลว่าจะให้เงินบำนาญและสร้างอนุสาวรีย์เพื่อเป็นเกียรติแก่พระองค์ แต่เขมรแดงไม่ได้ทำตามที่กราบทูลไว้กับเจ้าสีหนุแม้แต่อย่างเดียว ในภายหลังเจ้าสีหนุตรัสว่านั่นเป็นเพียง “นโยบายโกหกเอาไว้อ่อน” (เชียร์ และเชียร์-อูม, 2523: 104-105) ของเขมรแดง และเพราะลักษณะที่เจ้าสีหนุแสดงการต่อต้านนโยบายปฏิวัติสังคมของเขมรแดงนี้เอง จึงทำให้องค์การปฏิวัติของเขมรแดงสั่งกักขังเจ้าสีหนุและพระชายาไว้ในพระราชวังไม่ให้

เสด็จออกไปในสถานที่ใดๆ เกือบ 3 ปี⁷ กว่าที่ทั้งสองพระองค์จะได้เสด็จออกจากพระราชวังอีกครั้งก็ในต้นปี 1979 เมื่อผู้นำเขมรแดงสั่งยกเลิกการกักขังและกราบทูลให้เจ้าสีหนุเป็นผู้แทนของกัมพูชาประชาธิปไตยเสด็จไปขอความช่วยเหลือจากองค์การสหประชาชาติ กรณีที่เวียดนามรุกรานกัมพูชา

การเสด็จออกจากกรุงพนมเปญของเจ้าสีหนุและพระชายาในต้นเดือนมกราคม ปี 1979 แสดงถึงนัยยะการเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญสำหรับเจ้าสีหนุ คือ บทบาทของพระองค์ต่อการเมืองกัมพูชาจากนี้ไป จะเปลี่ยนแปลงและแตกต่างจากช่วงก่อนปี 1970 เป็นอันมาก พระองค์จะไม่ใช่ผู้กุมอำนาจทางการเมืองของกัมพูชาได้อย่างเด็ดขาดเหมือนเดิมอีกแล้ว บทบาทตั้งแต่ปี 1979 เป็นต้นไป พระองค์จะกลายเป็นเพียงผู้สร้างเอกภาพให้กับการเมืองของกัมพูชา ซึ่งการมีข้อจำกัดทั้งทางด้านบทบาทและข้อเสนอของพระองค์ ที่มีต่อการแก้ไขปัญหา กัมพูชาระหว่างปี 1979-1991 จะสามารถสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

สรุป

เจ้าสีหนุเป็นผู้นำกัมพูชาที่ถือว่าเป็นผลผลิตของลัทธิอาณานิคมอย่างเต็มเปี่ยม เพราะทั้งในแง่การศึกษาและแนวคิดที่ทรงนำมาปรับใช้เพื่อต่อสู้ทั้งกับลัทธิอาณานิคม และนักการเมืองภายในประเทศนั้น ล้วนแต่ทรงได้รับอิทธิพลจากลัทธิอาณานิคม ทั้งในทางตรงและทางอ้อม เจ้าสีหนุทรงยึดสิ่งที่ลัทธิอาณานิคมให้ตนเองเป็นตัวโต้ตอบลัทธิอาณานิคม ไม่ว่าจะเป็นการเรียกร้องเอกราช การขอความช่วยเหลือ เวียดมินห์ การดำเนินนโยบายเป็นกลาง การตัดความสัมพันธ์และงดรับความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ

ตลอดระยะเวลาที่เจ้าสีหนุครองอำนาจระหว่างต้นทศวรรษที่ 1950 ถึงปี 1970 เจ้าสีหนุทรงเป็นผู้มีอำนาจการตัดสินใจในทุกเรื่องของกัมพูชาไม่ว่าจะเป็น

⁷ เจ้าสีหนุและเจ้าหญิงโมนิกเริ่มถูกกักขังในเดือนเมษายน ปี 1976 และทรงถูกเลิกกักขังในเดือนมกราคม ปี 1979 ขณะเวียดนามกำลังรุกรานกัมพูชา

เรื่องเศรษฐกิจ การต่างประเทศ การทหาร การศึกษา ฯลฯ ซึ่งการมีสิทธิ์ขาดเช่นนี้ ทำให้พระองค์มักกำหนดนโยบายทุกอย่างด้วยพระองค์เองหมด โดยไม่ค่อยฟัง คำทัดทานจากที่ปรึกษา และการที่เจ้าสีหนุครองอำนาจทางการเมืองอย่างเด็ดขาดไว้กับพระองค์แต่เพียงผู้เดียวนี้เอง ที่กลายเป็นผลร้ายส่วนหนึ่งในการเปิดโอกาสให้ลอนนอลได้ปกครองกัมพูชาระหว่างปี 1970-1975 จนนำมาซึ่งปฏิบัติการทิ้งระเบิดของสหรัฐฯ ในกัมพูชาเพื่อกวาดล้างกลุ่มเวียดมินห์ รวมทั้งเขมรแดง ที่ต่อมาได้โค่นล้มรัฐบาลลอนนอลและปกครองกัมพูชาระหว่างปี 1975-1978 จนนำมาซึ่งนโยบายปฏิวัติสังคมนิยมโหดร้ายที่ทำให้ชาวกัมพูชาต้องเสียชีวิตไปจำนวนมาก

หลายคนมองการปกครองของเจ้าสีหนุในยุคที่พระองค์ครองอำนาจทางการเมืองของกัมพูชาระหว่างปี 1955-1970 แตกต่างกันออกไป เช่น ในแง่บวกมองว่า เจ้าสีหนุสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นแก่กัมพูชาหลายอย่าง เช่น การขยายโอกาสทางการศึกษา การขยายการสาธารณสุข การเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ฯลฯ ขณะที่มองในแง่ลบก็มองว่า เจ้าสีหนุทรงชอบดูหมิ่นชาวกัมพูชาว่า จะปกครองกันเองไม่ได้ และพระองค์มักคิดแทนทำแทนประชาชนในเกือบทุกเรื่อง

แม้หลังปี 1970 เจ้าสีหนุจะไม่มีอำนาจทางการเมืองในกัมพูชาแล้ว แต่ก็ต้องยอมรับว่า พระองค์ยังคงเป็นผู้ที่นิยมในหมู่ประชาชนกัมพูชา และนานาชาติเองก็ยอมรับในจุดเด่นข้อนี้ของเจ้าสีหนุเช่นกัน กล่าวคือ หลังปี 1979 จีน ไทย และอาเซียน ได้ใช้ลักษณะเด่นข้อนี้ของเจ้าสีหนุเป็นตัวดึงการสนับสนุนจากนานาชาติให้กับรัฐบาลเขมรฝ่ายต่อต้านเวียดนามในการแก้ไขปัญหา กัมพูชา ซึ่งจะได้นำเสนอในโอกาสต่อไป

บรรณานุกรม

กัญจน์วัลย์ นาชัยสิทธิ์. 2547. **ขบวนการคอมมิวนิสต์กัมพูชา ค.ศ. 1963-1979**. สารนิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ เอเซียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ชัยสิริ สมุทวณิช. 2522. “อดีต ปัจจุบัน อนาคตของสีหนุ” ใน ชัยสิริ สมุทวณิช, บก. **เวียดนามกับการรุกรานกัมพูชา**. กรุงเทพฯ : เกษมการพิมพ์. หน้า 97.
- ชุมพล เลิศรัฐการ. 2536. **กัมพูชาในการเมืองโลก บทบาทเจ้าสีหนุกับสงครามและสันติภาพ**. กรุงเทพฯ : ธัญญาพับลิเคชั่น.
- เชียร์, ปีเตอร์ และมาโนลา เชียร์-อุม. 2523. **สีหนุเปิดดอกถกเขมร**. แปลโดย ฉันทิมา อ่องสุวัณษ์. กรุงเทพฯ : เจริญผล.
- แซนด์เลอร์, เดวิด พี. 2546. **ประวัติศาสตร์กัมพูชา**. แปลโดย พรรณงาม เก้าธรรมสาร, สดใส ชันติวรพงศ์ และวงเดือน นาราสะจจ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธิปดี บัวคำศรี. 2547. “เอกสารมหาบุรุษเขมร” : การศึกษางานเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของกัมพูชา. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิปดี บัวคำศรี. 2547. **ประวัติศาสตร์กัมพูชา**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- นภดล ขาดิประเสริฐ. 2540. **เจ้าโรตมสีหนุกับนโยบายความเป็นกลางของกัมพูชา**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นรนิติ เศรษฐบุตร. มปป. **อุดมการณ์หรือผลประโยชน์: การขัดแย้งกันระหว่างรัสเซียกับจีน และญวนกับเขมร**. กรุงเทพฯ : เฉลิมชาฎการพิมพ์.
- บัณฑิตย ธารนนะ. 2519. **การศึกษาการปกครองของเจ้าสีหนุ**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เมธา พร้อมเทพ. 2523. **ชนวนสงครามเวียดนามกัมพูชา**. กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2547. **สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่: เอเชีย เล่ม 2**. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.
- ลาภูติวัธ, จัง. 2521. **เขมรในทัศนะเจ้าโรตม สีหนุ**. แปลโดย สว่าง วงศ์พัทพันธุ์, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.

สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2523. **ต้นตอแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคแรงงานเวียดนาม**. กรุงเทพฯ : บางกอกการพิมพ์.

Armstrong, John P. 1964. **Sihanouk speaks**. Toronto : George J. Mcleod.

Chanda, Nayan. 1986. **Brother Enemy : The War after the War**. New York : Collier Books.

Evans, Grants and Kelvin Rowley. 1990. **Red brotherhood at War**. Avon : Wemer Soderstrom Oy.

Kershaw, Roger. 2001. **Monarchy in South-East Asia**. London : Routledge.

Morris, Stephen J. 1999. **Why Vietnam invaded Cambodia : Political culture and the causes of war**. Stanford : Stanford University.

Osborne, Milton. 1973. **Politics and Power in Cambodia**. Hong kong : Dai Nippon Printing.

Osborne, Milton. 1994. **Sihanouk Prince of light Prince of darkness**. Chiang Mai : Silkworm.